

זהו תרגום של פרק הסיכום של דו"ח ועדת החקירה הבינלאומית בראשותי שהוגש לממשלת רפובליקה סרבסקה שבבוסניה ביום האחד באוקטובר 2020 בענין סבלם של הסרבים בסרייבו בעת מלחמת בוסניה (5-1991). הועדה מונתה ע"י הממשלה ופעלה במשך כ- שנים עשר חודשים. חבריה היו: רפאל ישראלי מישראל- יו"ר; ויקטור בזרוצ'נקו מרוסיה- סיו"ר; דרקו טנסקוביץ' מסרביה- חבר; פטריק בריו מצרפת- חבר; לרי פרנץ' מארה"ב- חבר; וג'וזפה זכריה מאיטליה- חבר.

חבר ו תורגם ע"י רפי ישראלי לפי בקשת ממשלת סרבסקה כחלק מחמשה עשר תרגומים לשפות שונות שנעשו כדי להגביר את הקף הפצתם של עיקרי הדו"ח בעולם הרחב.

פרק VII

מסקנות כלליות

מלחמת האזרחים בבוסניה ובהרצגובינה, כמו כל מלחמה אחרת מסוג זה, לא השכילה להשיב מעצמה על השאלה מי הצד הצודק או הטועה בסיכסוך דמים זה. אך ודאי הוא כי כל הצדדים שנטלו חלק בו היו קורבנותיו. שהרי השלכותיו ההרסניות והשפעותיו ארוכות הטווח על מה שנראה בעבר כממלכה השלווה והמשולבת של יוגוסלביה ואח"כ כרפובליקה הסוציאליסטית היוגוסלבית. נראה בעליל כי שני המשטרים הסמכותניים הללו עלה בידם לשמר את הרושם של מדינה פדרלית מאוחדת שהקיפה מרכיבים מגוונים כסרבים אורתודוקסים, קרואטים קתולים, מוסלמים, סלובנים, מוקדונים ואלבנים, אלה האחרונים בשטחים האוטונומיים של קוסובו ומטוחיה. קבוצות המיעוט השונות האתניות והדתיות הללו היו פזורות אלו באלו, אך משעה שהמשטר כשל ונפל כלל המערכת השלטונית זועזעה וקרסה. כל עוד החזיקה מעמד המערכת, היה זה לא רק במחיר החנקת התחרות הגלויה בין העממים, הלאומיות והדתות השונות, ואפילו באיסור החמור על הדיון בענינים אלה ע"י אף צד מן הצדדים פן הויכוח יתלקח לכדי ריב ומדון.

מה שנתר מדורות של דיכוי ההדדי של אי-הנחת הזו בקרב מרכיבי הקהילה היוגוסלבית, היתה הנצחתה של אי-הסובלנות שהתגלעה מכל צד כלפי כל האחרים כפי שהתבטאה במאבק המתמיד ביניהם כרצף מתמשך אחד.

למשל, התפרצויות האיבה מצד הסרבים, כמו שאר ההתפרצויות מצד כל האחרים, כנגד הקרואטים והבוסניאקים בעת מלחמת האזרחים בבוסניה ובהרצגובינה, ביטאו את זכרונותיהם המרים בדבר רצח העם שטבח בהם משטר האוסטשה של מדינת קרואטיה העצמאית שעשתה יד אחת עם המשטר הנאצי במלחמת העולם השנייה ונשבעה לכלות את העם הסרבי אם ע"י אילוצו לעבור לדת הקתולית, אם ע"י השמדתו במחנות המוות של ידובנו ויסנובץ שנבנו לשם כך, ואם ע"י גירושיו. בעצם מהותה של מלחמת האזרחים בבוסניה ובהרצגובינה התמצתה במסע הקטל ההדדי בין שלושת המרכיבים האתניים והדתיים הראשיים: הסרבים האורתודוקסים, הקרואטים הקתוליים והבוסניאקים המוסלמים.

מטעמים שנתרו סתומים בחלקם, מערב אירופה, שפעלה בהרמוניה עם כוחות נאט"ו בהנהגתו ובהמרצתו של ממשל קלינטון בארה"ב, תוך החלטה נחושה לצדד במוסלמים של בוסניה והרצגובינה (שמאז 1993 התכנו בוסניאקים) במאבק הזה ולספק להם כלי נשק שבעצם הצדיק את התמיכה במאבקם לעצמאות. בעשותם זאת הם הזמינו בדרך המלך לתוך דרום-מזרחה של אירופה שתי ישויות אסלאמיות (בוסניה וקוסובו), בנוסף לקיומה של אלבניה, וכך איפשרו לאסלאם האגרסיבי, באופן בלתי צפוי, להחדיר טריז לליבו של הבלקן הנוצרי ולהגיע לחופי הימים האדריאטי והאגאי. ההנחה היא כי בכך ביקשו האמריקנים לרתום את העמים המוסלמים של מרכז אסיה, המשתחררים מהעול הסובייטי (טורקמניסטאן, אוזבקיסטאן, קירגיזטאן, קזכסטאן, טג'יקיסטאן, וכן אזרבייג'אן הקוקאזית), לאסלאם המתון ששלט אז בתורכיה שבניהול הממשלות האזרחיות של דמירל, צ'ילר, אצ'וויט, נאמני נאט"ו ושוחרי אמריקה והמערב. אלא שבא ארדוגאן וטרף את הקלפים ב-2002 בהופכו את תורכיה למעצמת אסלאם רדיקאלי. אבל אז כבר היה מאוחר לאמריקה להפוך שוב את פניה לאחור שחבטה בסרבים והעלתה על נס את המוסלמים. ואילו ארדוגאן נכנס במצב רוח נוא-עותומני לתוכנית האסלמיזציה של משטרו ושל שכניו הבלקניים.

מכל מקום, משעה שארה"ב אימצה בגאון את הצד המוסלמי, ובתמיכתן פחות או יותר פעילה של בנות בריתה בנא ט"ו, המוסלמים הבוסנים הפכו לקורבנות, לקדושים, למסכנים הראויים לתמיכה, ואילו יריביהם הסרבים היו לסמל הרע וראויים להפצצות, לגינויים, להאשמות שוא, וגם לקנוניות נגדם. במשך השלבים השונים של קרבות ומו"מ, הם הולכו שולל לחשוב כי שטחם הלאומי הריבוני מובטח להם, וזכויותיהם הדיפלומטיות שמורות להם, ובסופו של דבר לא זו בלבד שרומזו והפצצו אלא גם הוחרמו ונעשקו. כ"כ עוותו הדברים, בסיועם של כלי התקשורת המערבית, עד כי צמחו שלושת נרטיבים שונים לפחות של מהלכי המלחמה, כ"א בשבח הצד אותו הוא מייצג, ובגנות היריבים והאשמתם בזוועות ובאינטריגות שלא מעלמא הדין. בסיכומו של דבר, מלוא החופן אשם מצוי להתחלק בין כולם, כי היה היתה סרברניצה הרובצת על שכם הסרבים, אך לא פחות זוועות, קנוניות ואכזריות הנזקפים לחשבון הקרואטים, המוסלמים, האלבנים והקוסוברים גם בסרייבו וגם בשאר שטחי המריבה.

ועדת החקירה העצמאית שהוקמה ע"י ממשלת סרבסקה כדי להתחקות אחר הארועים בסרייבו תוך כדי המלחמה בבוסניה והרצגובינה עוצבה בדיוק כך כדי לייצר מבט אובייקטיבי ככל הניתן באירועים הנדונים, הסבוכים והספוגים איבה, כל שלא יועדף מבט כלשהו ולא יוטח אשם לא ראוי כלשהו. כל הצהרה, טענה, או נימוק מובאים רק לאחר שנבדקו ואומתו מזויות ומבחינות שונות, בעוד אשר השמעות, ההשערות, התעמולה, הרכילויות, סברות הבטן וההאשמות הבלתי מוכחות הונחו בצד, כדי שבמידת הניתן רק מה שהוכח מעל לספק סביר ונראה אובייקטיבי ועובדתי ונבדק בחקירה מצטלבת, היה לחלק מן העובדות והמסקנות המובאות כאן. שברור לנו כי הגירסאות הסותרות הרבות הבאות לתאר ארועים שבמחלוקת לא זו בלבד שמטרתן לייצר נרטיבים דמיוניים מטעים כדי לייפות ארועים שהיו או להמציא אחדות שלא היו, ולהפוך אותם כדי גם להשפיע על יוזמות ומדיניות בכיוונים רצויים. ובמיוחד כאשר גירסה נתונה מיוסדת על בסיסים דתיים, הדבר תורם להמצאת סיפורי בדים המוקנים לדורות הצעירים עד כדי הפיכתם לנכסי צאן ברזל ולמורשת מיוסדת אויר.

הועדה העצמאית היתה בנויה צוות בינלאומי בלתי אורגני של מלומדים מתחומים שונים, ופתחה בניטרול כל יסוד סובייקטיבי שהיה עלול להשתרבב לעבודה ע"י דיון במאורעות ההסטוריים העיקריים של התקופה והפיכתם לבסיסו המשותף. וכך דלינו מתוך דיונינו את המסקנות ואת ההסקים בעלי הערך והמשמעות לא רק עבור כל המשפחות שסבלו מאימי המלחמה וספגו נזקים בלתי הפיכים, אלא תוך שימת דגש על הסרבים הניזוקים, כיוון שבכיסוי נזקי המלחמה במערב הובלט חלקם של המוסלמים ה"קורבנות" והוקטן סבלם של הסרבים ה"רשעים". כל, לדעתנו, הושגה גם מידה של הגינות וצדק לכל, באשר סבלם של כל הנופלים הוסבר ופורט, בכל המחנות, ע"י שריבוי הטרגיות במעשי הטבח הפראיים שפשטו בכל הותירו אחריהם פצעים פתוחים, פיזיים ופסיכולוגיים, פוסט טראומטיים וחוצי דורות. אפשר, אם כן, לסכם את עיקר ממצאינו שכמובן השאירו את רישומם העמוק והנמשך בעמים הקורבנות, ורק אפקטים שוליים על כל המעורבים מבחוץ שבאו, הציצו לשעה ונפגעו פחות או יותר שטחית.

א. התגבשותן של מדינות לאום מתוך מרכיביה של יוגוסלביה כתוצאה ממלחמת האזרחים בבוסניה והרצגובינה, וכן כתוצאה ממלחמות אתנו-דתיות אחרות בבלקנים הראו, כי על אף התכנסותן של ארצות אירופה לאיחוד אחד ונהירתן של ארצות בודדות להתארגנויות-על, בחיפוש אחר ביטחון ואיזורי נוחות, הנה יוגוסלביה דוגמה לנטיות ההפרדות כאשר פירודים אידאיים, דתיים או חברתיים כושלים בהפיכתם ליחידות קורפורטיביות מקיפות

ב. ההנחה המקובלת בפדרציה היוגוסלבית כי הנה טיטו שלט על הסרבים והקרואטים בכוח אישיותו והיותו קרואטי שעשה בירתו בבלגרד ועשה את שפת המדינה לסרב-קרואטית, היא שיצרה את הרושם המוטעה של דו-הקיום ההרמוני בין שני היריבים. כאשר בשנות ה-1960 המוסלמים בבוסניה החלו להעלות את שאלת הזהות הטריטוריאלית שלהם כדוגמת המרכיבים האחרים, הוקצה להם השטח שלהם שבו הם כבר היו מיעוט לשם כך.

ג. אי-הסובלנות והשנאה ההדדית בין מרכיבי הפדרציה , בעיקר שלשת העיקריים שבהם: סרביה, קרואטיה ובוסניה המוסלמית, שהוחנקו בזמן המדינה היוגוסלבית, בעיקר טיטו, פרצו ועלו משעה שהגבלות עליהן הוסרו לאחר טיטו, דבר שהצית את פעולות האיבה במלוא עוזן. המצית המידי לפעולות האיבה בבוסניה והרצגובינה היה משאל העם שם של 1992 ביחס לעצמאות שהתעלם מרצונם המוצהר של הסרבים בבוסניה ובהרצגובינה להשאר מאוחדים עם יוגוסלביה בה הם חיו מאז 1918. אשר על כן, המלחמה האזרחית בבוסניה נסובה בתוככי שלושת עממיה (מוסלמים, סרבים וקרואטים), שבתוכם הסרבים נלחמו למנוע מה שהם ראו כנסיון האחרים לעשות בהם רצח עם, כמו ב-1941, ובעד זכויותיהם כאחד העמים המרכיבים את בוסניה. עבורם, זו היתה אם כן, מלחמת מגן. מאידך, יצירת היחידה המוסלמית אל-מוג'אהד כיחידה רשמית במסגרת חטיבה 7 המוסלמית, שמזוהה כחלק מקורפוס השמיני שך רפובליקת בוסניה המאוויש ע"י מתנדבים מוסלמים מחו"ל (טרוריסטים בעיני הסרבים), צבעו את הסיכוי כג'יהד בינלאומי. ואומנם, אליה איזטבגוביץ, יחד עם מפלגתו האסלמיסטית וארגון העולמא' המקומי, זוהו כאלו שאסלמיות רדיקליות המקנות למלחמת האזרחים מעורבות חוץ דתית. בעיניהם המלחמה היתה מלחמת קודש לשחרר את המאמינים ולהקים מדינה מוסלמית במערב הבלקנים. הרפובליקה הבוסנית נוסדה כמכשיר בידי המפלגה האסלאמית כדי להפוך אותה למונו-אתנית ולמונו-דתית, פטורה מן החובה לזכות את שאר הקבוצות האתנו-דתיות במאפיינים דומים.

ד. המדינה הבוסנית הזו שהוכרה במישור הבינלאומי ביצעה מעשה תוקפנות כנגד הפדרציה הסוציאליסטית של יוגו סלביה בשעה שהתקיפה את צבאה במשמעותו של סעיף 3 ד' להגדרת תוקפנות של החלטה 3314 של האו"ם. ה"אקדח המעשן" להוכחת תוקפנות זו הנוה"ה הנחיה להגן על הריבונות והעצמאות של בוסניה והרצגובינה, מס' 02/2-1 מ-12 באפריל 1992. ההנחיה התייחסה למפלגה הסרבית, הגוף הפוליטי החוקי של העם הסרבי ולו 72 מושבים בפרלמנט של הרפובליקה של

בוסניה , כ"אוייב", דבר שהיה לא פחות מהכרזת מלחמה על הפדרציה של יוגוסלביה ועל צבאה וכן על העם הסרבי שבבוסניה והרצגובינה . כמו כן, המדינה הקרואטית החדשה עשתה מאמצים אדירים להעביר את המלחמה לשטח בוסניה במטרה למשוך לצידם את המוסלמים נגד הסרבים כאמצעי להשתלט על חלק מאדמת בוסניה במהלך המלחמה. ה. סרייבו היתה הזירה הגיאוגרפית והמבצעית הראשה לפעולות הצבא הבוסני וזה הסרבי . זה האחרון לא התכוון לכבוש את הבירה סרייבו הואיל וזה לא עלה בקנה אחד עם האסטרטגיה של רפובליקת סרבסקה ביחס לסידורים החוקתיים והטריטוריאליים של בוסניה והרצגובינה על יסוד מפקד האוכלוסין של שנת 1991. הצבא הסרבי שבבוסניה בחר באסטרטגיה של הטלת מצור על סרייבו כדי לאלץ את ההנהגה המוסלמית לקבל את תנאיו לשלום , לפיהם הרפובליקה סרבסקה היתה אמורה לזכות באו טונומיה טריטוריאלית , פוליטית ותרבותית . ממשל הרפובליקה הבוסנית זמם לשלול אוטונומיה זו מן הסרבים כדי לשמר את בוסניה כיחידה אוניטרית אחת . שהרי כל רעיון הגיוני של אוטונומיה נראה ע"י המפלגה המוסלמית כ "הפרדה אתנית". מדיניות זאת נדמתה כאנוכית ומנוגדת למאוייו של ח לק גדול של האוכלוסיה . ואילו צבא בוסניה היה להוט לשמר את כלל העיר סרייבו תחת שליטתו במטרות מדיניות וצבאיות שונות , ביניהן כדי לשמר אותה כסמל לבוסניה והרצגובינה המאוחדת . במאבק שנבע מכך הצבא הבוסני-סרבי הצליח להחזיק בידיו חלק ניכר מן העיר.

1. בפרוץ המלחמה, הצבא הבוסני-סרבי נהנה מעדיפות גם על פני הצבא הבוסני וגם על פני זה הקרואטי בנשק ובפרט בחיל אויר , בטנקים ובארטילריה, אם כי בשטחים נתונים הצבא הבוסני-סרבי היה מנוע מלעשות בהם שימוש מחמת הגבלות שהוטלו ע"י הקהילה הבינלאומית, ובכמה מקרים מפאת תנאי הלחימה . אולם עליונות זו נגוזה ב- 1994 כאשר סוכנות הביון האמריקנית הגיעה למסקנה שהצבא הבוסני הגיע לשיויון כוחות עם הצבא הבוסני-סרבי מבחינת כלי נשק ושאר ציודו , אם

כי מבחינת הכוח הלוחם שמרו הבוסנים על עליונותם במשך כל ימי המלחמה.

ז. אכזריותה של המלחמה הפכה את הפשעים המרובים שבוצעו ע"י כל הצדדים הלוחמים לבלתי נמנעים. יש לדעת שהאסטרטגיה של המפלגה האסלאמית תיכננה לגרש את הקהילה הסרבית מסרייבו. לפיכך המוסלמים סייעו ועצמו עין נוכח הפשעים שנעשו באוכלוסיה הסרבית בסרייבו גם ע"י כנופיות פשע וגם ע"י כוחות סדירים של הצבא הבוסני. מעשים אלה כללו מעצרים שרירותיים, הסגר במחנות מעצרת עינויים, אונס ורצח. כאשר אלה התנהלו יד ביד עם תעמולה אנטי-סרבית שיטתית ולחץ אתני חריף, פעולות אלו בעצם הסתכמו בטיהור אתני שהגיע לשיאו ביציאתם ההמונית מסרייבו של הסרבים לאחר חתימת הסדרי דייטון, דבר שעשה שמות בקהי לה הסרבית המשגשגת בבירה הבוסנית כתוצאה ממסע הטרור וההפחדה, ושלמעשה חדלה מלהתקיים.

ח. במלחמת אזרחים זאת הסרבים שברפובליקה סרבסקה מכל הזרמים והאמונות האמינו שהם נתונים במלחמת קיום, במאבק על הגדרתם העצמית ועל זכויות האדם שלהם. הם ניסו נואשות תחילה לשמר את זכויותיהם ביוגוסלביה הפדרלית בה הם בילו 70 מחייהם, אשר על כן ייסודה של רפובליקה סרבסקה היתה עבורם נסיון נואש למנוע חזרתם של מאורעות מלחה "ע השניה בהם סכנת רצח עם ריחפה מעל לראשיהם במדינת קרואטיה האוסטטשית, ותוך כדי כך גם הבטחת המשך קיומה של יוגוסלביה. אולם, כאשר מוסלמים וקרואטים דחו את שימורה של יוגוסלביה הפדרלית, מוקד עניני של רפובליקה סרבסקה הוסט משימור יוגוסלביה להגנה על האוטונומיה הפוליטית והתרבותית נעל שיוון זכויות לסרבים בבוסניה והרצגובינה. לעומתם, המוסלמים בבוסניה נלחמו להקמתה של מדינה אסלאמית עצמאית מיוסדת על חוקי השריעה, שבה לא תתקיים אוטונומיה תרבותית אמיתית לסרבים. בסופו של דבר, מדינה אסלאמית נמנעה בעזרת ארה"ב, כי הדבר לא עלה בחשבון כולל עם האינטרס האמריקני באיזור ובעולם. במקום זאת,

כאשר ארה"ב נוכחה בטעויותיה, היא הסיטה את האוריינטציה של הבלקן לעבר מערב אירופה והאיחוד האירופי ונאט"ו משעה שהוכח כשלון המודל היוגוסלבי. במצב זה גם הרדיקלים המוסלמיים להתאים עצמם למציאות החדשה ופנו לפיתוח שקט ואיטי של תשתיות רדיקליות ג'יהדיסטיות ארוכות טווח.

ט. הפעילות התעמולתית להקמת מדינה אסלאמית בבוסניה כתולדה מן המלחמה, שנוהלה ע"י ההנהגה האסלאמית שם מושפעת ע"י ארגון האחים המוסלמים העולמי, ע"י המהפכה האיראנית וגם ע"י המדינה הפקיסטאנית. אליה איזטבגוביץ, שהיה חבר בתנועת המוסלמים הצעירים, שכיסתה את האגף הצעיר של ארגון אל-הידאיה (ההנחייה) הוא שעוד בשנות ה-60 פיתח את פמפלט ה"הצהרה האסלאמית" בו ניסח את חזונו הפאן-אסלאמי שהיה למצעו הפוליטי במפלגה האסלאמית שהקים ושעיקר הנהגתו היו חברי ארגון הצעירים המוסלמים. לאחר לכתו מן העולם זהו בנו בקיר המנהיג את המפלגה בתאום עם מוצטפא צ'ריץ' הממשיכים בהגשמת חזונו.

י. מלחמת בוסניה נתמכה מבחוץ ע"י מדינות אסלמיות רבות, כתורכיה, סעודיה, איראן וקטאר ומדינות מערביות כארה"ב ובריטניה, ונאט"ו המאגדת אותן, יחד עם האו"ם שכינו את התערבותן "הומניטרית". תרמו גם ארגונים פרטיים ובפרט צבאיים וארגונים אסלאמיים עולמיים, בנקים, שרותי מודיעין חברות מסחריות, ארגוני טרור בינלאומיים ואגודות אסלאם רדיקלי הרואים בבוסניה שדה פורה למעלליהם.

יא. עפ"י ההגדרות הבינלאומיות המקובלות למונח "מצור" עיר המוקד סרייבו חוותה הסגר ולא מצור. מסמכים של הצבא הבוסני-סרבי וכן מוסדות אחרים השתמשו במונח מצור הנחשב בלתי ראוי הן היסטורית והן מקצועית. ההבדל בין שני המונחים טמון בסוס הנשק שמטיל המצור נוקט בו. הסטורית, הרעבה היתה הנשק הראשי של מצורף אך מחמת המאמץ הגדול של הקהילה הבינלאומית לספק מזון ברצף לנצורים, שלא הופרעה ע"י המצור הסרבי, סרייבו לא סבלה חרפת רעב, כאמור הסממן העיקרי של מצור. שליטתו של כוח האו"ם בשדה התעופה ביוני 1992

איפשרה לקבע גשר אוירי לאספקה הומניטרית אשר למרות שנקטע מדי פעם, פעל לאורך כל משך המלחמה. במובן זה, אין המצור על סרייבו יכול להדמות לזה של לנינגראד (4-1941) או של סבסטופול (2-1941). המצור על לנינגראד ע"י כוחות גרמניים, פיניים וספרדיים במלחה "ע" השניה עלה במותם של מיליון וחצי איש, חיילים ואזרחים, בעקב הרעב וההפצצות.

יב. בין 1992 ו-1995 הסרבים בסרייבו הין נתונים לסגר כפול, גם פנימי וגם חיצוני, וגם למסע טרור מתוכנן ע"י הדרג הגבוה ביותר של המדינה והמפלגה האסלאמית. ומבוצע בשיתוף פושע של מוסדות מדינה מוסלמיים. אחד ההבטים הבולטים של מסע הטרור הזה היה הקמתה של רשת בתי סוהר פרטיים בפיקוחם של כוחות צבאה של המפלגה האסלאמית, שם הגרועות שבשיטות העינויים והאונס ננקטו. עינויים אלה לוו והוקדמו להם מצגי אפליה ודמוניזציה שכוונו כנגד אזרחי סרייבו הסרבים שהורדו למעלת אזרחים מנודים.

יג. משטרים אסלאמיים רדיקליים, כמו הוואהבים בסעודיה, השיעים האיראניים, ותנועות טרוריסטיות כמו אל-קאעידה, עשו שימוש במלחמת האזרחים בבוסניה כדי לשגר לשם מוג'אהדים ולאמן מלומדים בוסניים בהדרכת קבוצות רדיקאליות בסרייבו ובשאר בוסניה, בהתבסס על הקבוצות היסודניות הקלאסיות כמו המוסלמים הצעירים (הקבוצה נוסדה בבוסניה והרצגובינה ב-1930, ומראשיתה דבקה באידאולוגיה, באורח הפעולה ובמבנה של האחים המוסלמים במצרים, והתמידה בקשר ארגוני אתם) וגם אל-הידאיה שגם היא צצה שם ב-1930.

יד. התפתחות המגמות הללו בעת מלחמת האזרחים בבוסניה והרצגובינה הכינה את הקרקע לקראת התרחבותה של תשתית טרוריסטית איזו רית בימינו בליבה של אירופה, ומהווה בעצם את אבן הפינה לקרוי ה"חליפות הבלקנית". יסודה של תשתית זו ברשת ה"פרדזמאטי", לאמור היישובים הוואהביים, או בנוסח אחר רשת המחנות הצבאיים הטרוריסטים ועמם הרשתות המתרחבות של המסגדים החדשים ושל המדרסות, ורשתות האגודות האסלאמיות הבינלאומיות ללא מטרות רווח, יחד עם מוסדות

פיננסיים בינלאומיים למימון כל הפעילות הזו תחת חסות מפלגות פוליטיות אסלאמיות. אופיה הפוסט-מודרני של היסודנות האסלאמית, בצורת פאן אסלאם, מהווה את הבסיס עליו מיוסדת החליפות הבלקאנית ומשקף סכנה

לביטחון האיזורי ולש למות הטריטוריאלי של מדינות כמו סרביה, צפון מוקדוניה, מונטנגרו ורפובליקה סרפסקה. זה גם מאתגר את הביטחון העולמי בכך שזה מחזק את הארגונים והרשתות האסלאמיים העולמיים ומסייע לטשטש גבולות לאומיים כדי להקל על מיזוגן האזורי של קהילות מוסלמיות שונות בארצות מערביות שונות לכדי מרחב פאן אסלאמי מאוחד

טו. ניתן בהחלט לקבוע שהדימוי המוקרן במערב בדבר "הקורבנות המוסלמיים של הסרבים הרשעים", שנוצר וטופח בעזרת חברות אמריקניות ליחסי ציבור, ששולמו כדי להעצים את יוקרתם ושם הטוב של המוסלמים, נשכרו גם ע"י הקרואטים. לעומת זאת, הוצאה דיבת הסרבים רעה כרשעים הראויים שילחמו בהם וישמידום. אשר על כן, מעשי הזוועה של המוסלמים הועלמו והוצדקו, לעיתים בקונויה עם העיתונות המערבית, בעוד שמעשיהם של הסרבים נופחו מעבר לכל מידה ותוארו כפשעים, שלמעשה מעולם לא בוצעו. בית הדין הבינלאומי אמנם קבע שאין שום הוכחה לטענות רצח העם שביצעו כביכול הסרבים נגד המוסלמים בכל שטח בוסניה. המיתוס הלאומי הבוסני, המבקש להבאיש את ריחם של הסרבים בהאשמת שוא זו, צריך בהחלט להדחות. בעת המלחמה, מטרת הבוסנים ועוזריהם היתה ברורה; לאמור, שהדרך הטובה ביותר לסייע בידם לא היתה לספק להם אספקה הומניטרית, אלא להעמיד לרשותם כלי נשק לשם ניהול "מלחמתם הצודקת". מסע ההסברה בעבורם שנוהל ע"י החברה האמריקנית רודנר אנד פיין ואחרים, בתחילה לטובת הקרואטים והבוסנים, ולאחר מכן בהתמקדות על הבוסניאקים, הציגה את הסגר על סרייבו כמצור עם קיטוב בין בני שני המעמדות: המוסלמים הקורבנות והסרבים

התליינים בעוד שבפועל הקרבנות האמיתיים היו התושבים האומללים
בשני הצדדים.

טז. בדיקתנו וניתוחנו הראו שחודשים בטרם פרץ הסיכסוך המזויין, אמצעי
תקשורת מערביים עיקריים היו טרודים בייצור דגם מניכאי של "טוב"
הנלחם ב"רע", שבו כל הרוע יוחס לצד אחד בלבד - הסרבי. בשיח
מפוברק כזה, סיפור המעשה היה פשוט להפליא: תהליך בחירת הצד
האחד הנכון ואתו הקביעה הנכונה של המדיניות המתבקשת, היו לתרגיל
קל להכרעה גם מוסרית וגם אינטלקטואלית. השקפה זו על מלחמה
וסיכסוכים שעה שיוגוסלביה היתה בתהליך התפרקות, נפוצה לרוב
מדינות המערב וגם הוחלה על התפשטות המלחמה לקרואטיה
ובבוסניה. הסרבים תוארו לרוב בצורה שלילית כתוקפנים ומחרחרי
מלחמה בעוד אשר הבוסניאקים המוסלמים תוארו כקורבנות בלבד או
כצד המותקף. גם התקשורת וגם הארגונים שלא למטרות רווח מילאו
תפקיד מכריע בהפצת הדמוניזציה של הסרבים ע"י זריעת מידע שקרי
וע"י התמקדות במשיכת תשומת לב ורגשי חמלה על אודות סבלם של
המוסלמים, תוך התעלמות גמורה מסבלות הסרבים. בקרב העיתונאים
שרר

חוסר ענין בחקר מעמיק שהיה מעמיד לרשותם מידע יותר מגוון ומדויק
על הארועים בשטח. וכך, למרות ריבויים המופלג של הכתובים על
סרייבו, פרטי מידע מכריעים תמיד חסרו בדיווחים אלה.
יז. אם משאל העם של ה-29 בפברואר 1992 היה העילה לפרוץ המלחמה,
הרי הסכמי דייטון שנחתמו בפריס ב-14 בדצמבר 1995, היו לסיבה
עקירתם של הסרבים מסרייבו בין ינואר למארס 1996. לאחר חתמת
ההסכמים, התושבים הסרבים שבאיזור עיריית סרייבו (גרביצה,
איליאס, ווגוסצה, חדג'יצ'י, אילידזה וראלובאץ, שהשתייכו לפי ההסכם
לאיזור המוסלמי-קרואטי. הכוונה היתה לבצע את המדיניות של ההריסה
השלמה של הקהילה הסרבית באיזור שיועד למוסלמים. לפיכך הסרבים
החליטו לנטוש את העיר, את בתיהם ודירותיהם ושאר נכסיהם באין להם
ברירה אחרת. הם גם החליטו ליטול עמם את גופות יקיריהם, מתוך

חשש כי קבריהם יחוללו . כך, הנטישה ההמונית של הסרבים , יחד עם פגרי יקיריהם , הפכה למעשה תקדימי בתולדות מלחמות האזרחים . התוצאה היתה שנוכחות סרבית בחלק של סרייבו שעבר לשליטה מוסלמית היתה לבלתי חוקית ומניה וביה נעקרה ונהרסה אליטה סרבית שלמה ויושבה מחדש במחנות ובמתקני שהייה זמנים תוך גילויי רצח , אונס, עינויים, החרמת רכוש , אובדן מקומות עבודה ועוד צרות שונות ומשונות. עוד דוגמאות רבות להתעללויות אלו מפורטות ומתועדות בדו"ח וועדת החקירה , ובסיכומו של דבר הם הביאו להרס הגמור של הקהילה הסרבית רבת השנים בסרייבו.

יח. מרבית מבצעי הפשעים נגד האזרחים הסרביים בסרייבו נמלטו מידי טחנות הצדק בסיועם הפעיל של מוסדות המדינה הבוסנית . שהרי פושעי המלחמה והפושעים נגד האנושות שפעלו ברדיפת הסרבים נהנו מסלחנותם המפליגה של שופטיהם ולעיתים מזומנות חמקו מכל עונש של בית הדין הבינלאומי וגם של בתי המשפט של בוסניה והרצגובינה . כי פשעים שבוצעו נגד סרבים מעולם לא נימנו במעמדם האמיתי - כפשעי מלחמה או פשעים נגד האנושות . גם המכשולים שהועמדו בפני הסרבים שרכושם הוחרם שלא כדין : בתים, חוות, דירות, כלי רכב, דברי ערך וכיו"ב, ואי-תשלום פיצויים להם על נזקים אחרים שנגרמו להם , כמו שימוש באלימות גופנית נגדם , פיטורים מ משרות או חשיפה בפני אורנים, נמנים כולם על צורות של מניעת צדק מהם . יש לזכור כי משפטים על פשעים הסתיימו בזיכויים סדרתיים משעה שתביעות בוטלו , נאשמים נעלמו ועדי תביעה נרצחו . קרה ועדי תביעה לא העזו להתמיד בעדותם משחיהם אוימו והם נוכחו בחוסר הישע של בתי המשפט לפרוש הגנה עליהם . עוד אשר רבים החשודים שלא נתבעו , אחרים זוכו משעירערו על פסק דינם וחבריהם חזו בהפחתת עונשם . לעומתם, הסרבים תמיד נענשו במלוא החומרה . כל שיש לעשות כדי להוכיח הוא להשוות את מספרי כתבי האישום ואת הסטטיסטיקה של חומרת ההרשעות והעונשים של שני סוגי העבריינים כדי לתפוס את מידת הטייתם של בתי המשפט.

יט. מניעת תהליך משפטי מאזרחים הנה גורם שמחמיר את תחושתם של הקורבנות ואת יחסי המתח בינם לבין קהילותיהם. שבסוף דבר, האוכלוסיה הסרבית בסרייבו, העיר שטענה לסובלנותה, לפתיחותה ולרב-תרבותיותה, בעצם הוכחדה בידי אלה המוסיפים לטעון שהם היו קורבנות המלחמה.

כ. 800 סרבים נעלמו מחלק אחד של סרייבו שנשלט ע"י המפלגה האסלאמית. מוסדות אחרים שבפיקוחה אף הם עשו מאמצים כבירים לכסות על פשעים אחרים כנגד אזרחים סרביים. עד היום 260 מתוך הנעדרים טרם נמצאו. מספר הנעדרים הכללי גבוה הרבה יותר, כי משפחות רבות הושמדו בשלמותן ולא נותר מהן שריד ופליט לספר את סיפורו. לכן קורבנות אלה מעולם לא נספרו ולא זוהו.

כא. מרובים גם מקרי הפגועים פיזית או נפשית במלחמה זו שלא נימנו במנין הקורבנות הרשמי. בנקודת מבטם של גזענים לבנים, רק "לבנים עליונים" חושבו, לאמור אלה המקושרים עם אירופה המערבית: בוסנים, סלובנים, קרואטים, כלומר אלה הרגישים יותר לסבל, לעומת הלבנים הנחותים: סרבים, יהודים, רומה, אשר לפי השקפה זו סבל, עינויים, אונס או צפייה בהריגת בן משפחה משפיעים פחות עליהם.

כב. כל הערכה מחדש של מלחמת בוסניה נדחית בד"כ מניה וביה על שהיא נשענת כביכול על גישה רביזיוניסטית המבקשת לדבוק בהטחת התליין וקורבנו זה בזה. אך האמת שהערכות שקולות ומאוזנות נעשו תוך כדי המלחמה אלא שהן נגנזו בלחצן של המעצמות הקטנות ובעות שהיו להוטות את השיח שלהן של תוקפן/תליין אשר ביקש לכפות את עצמו על קורבן נקי כפיים.

כג. כיום, עבור כל אלה שלא היו צד לסיכסוך, השיח המקובל הנו של הסרבי הרשע שהתנפל על הבוסנים השלווים, ושקע לתוך אורגיה של אונס והרג כדי לממש את חלום סרביה הגדולה. אשר על כל, היה זה תפקידן האבהי של אמריקה, של אירופה ושך נאט"ו להגן על הבוסניאקים חסרי הישע. השיח הזה על אודות ההתנגשות בין סרבים תוקפניים ובוסנים תמימים, הנתמך ע"י אמצעי התקשורת המערביים המתואמים ביניהם,

מזכיר בהתמדה את "מעללי הרוע" של הסרבים כנגד הבוסנים רודפי השלום, מבלי להזכיר את התפקיד שמילאו במלחמה היוגוסלבים הצפוניים (סלובנים, קרואטים ושלוחיהם).

כד. אנשים מכל צידי הסיכסוך בבלקנים, גם ותיקי מלחמה וגם אזרחים, היו נתונים בתוך טראומה מלחמתית בין במישרין ובין בעקיפין כה. 25 שנה לאחר דייטון שסיימה את הסיכסוך בבוסניה, השיח מתמיד שמתאר את הסרבים כרשע הרצחני שוחר המלחמות שאורב לבוסנים, ובמידה פחותה גם לקרואטים. הנרטיב האנטי-סרבי היה למקובל על הכל לתאור מלחמת בוסניה והרצגובינה, בעיקר באמצעי התקשורת השולטים, גם בכתב וגם בשידור, וגם בספרים, בסרטים ובטלביזיה. גישה זאת גם הולידה סוכנויות ממשלתיות כמו בתי דין, וכביכול אגודות שלא למטרות רווח הפועלות באובייקטיביות.

ההשלכות ארוכות הטווח לכל הארצות והעמים הנוגעים בדבר, אלה שנשאו בסבל ואלא שבחשו בארועים, וגם אלה החוברים לקרויים "דעת הקהל העולמית", המשמעויות הן לטווח הרחוק:

- א. מעטים הסיכויים שחליה של יוגוסלביה שהתפרקה לגורמיה יאותו לשוב ולהתכנס תחת מדיני פדרלית אן מאוחדת מחדש;
- ב. הלשון הסרב-קרואטית, שנהג לייצג בגאון את לשונם המשותפת ואת מרחבם התרבותי המשותף של כלל היוגוסלבים, הולידה מתוך שנאה והתבדלות מספר "לשונות לאומית נפרדות" השומרות בקנאות כ"א על יחודה (סרבית, קרואטית, מונטנגרית, בוסנית, מוקדונית וכו"ב) ומעוררות גיחוך על שפתי המשקיף המשתאה מבחוץ. והרי אין כשפה כמבדיל לאומי/אתני/דתי להגביר בידול בין עמים.
- ג. המשקע הכבד של שנאה והנרטיבים הסותרים של העבר שנותרו לחצוץ בין העממים השונים של יוגוסלביה ימנעו בטווח הרחוק לא בלבד ש"פ מכל הלב ובאהבה בין המדינות העצמאיות דעכשיו, אלא גם עלולים

להוסיף ול העמיק את החשדנות בינם לבינן כמו הביקורות האבסורדיות בין גבולותיהן וביקורות המשטרה נגד סרבים בקוסובו כיום. ד. בשעה שמוסלמים יסודנים מתבסס סים בבוסניה, מודרכים ע"י שורה ארוכה של לוחמי ג'יהאד ואידיאולוגים סלפיסטיים, ובסיוע חומרי ורוחני מאירן ומתורכיה, באמצעות תעמולת דעווה ודיפלומטיה, ופעילות חתרנית חשאית, הם; מתארגנים בתנועות נוער ובפעילות צבאית מחתרנית. לפיכך, תשתית טרוריסטית שלמה נמצאת בה קמה באיזור. רשתות טרוריסטיות כאלו במערב הבלקנים הן חלק מהתארגנויות כאלה בדרום מזרח אירופה, המשמשות לגיוס לוחמים חדשים, ולתכנון ולהכנת פעולות טרור בחוץ, להכין דירות מסתור לפעילים, ומקומות מקלט לשבים מפעילות, וגם לספק בסיסים לוגיסטיים, וגם רפואיים ופוליטיים לתמיכה בפעילותם של טרוריסטים בינלאומיים. יחד עם זה, בסיסים אלה מוסיפים להרחיב את אחיזתו של אסלאם יסודני בקרב מוסלמי אירופה. בבוסניה, מרכז כזה נמצא בסרייבו והוא קשור להנהגה המוסלמית במקום ולמפלגה האסלאמית. ולסניפיה השונים. כל המצבור הזה מהווה סכנה ישירה לא רק לאיזור הבלקנים כחלק מאירופה אלא גם למקומות אחרים כרוסיה, ארה"ב, ישראל, המרח התיכון, מרכז אסיה וכיוצא באלה.

ה. הדעה הקדומה שנחקקה במערב כגד הסרבים, על אף שהיא מאותגרת קשות ברוסיה, תהיה קשה למחיקה מפאת ריבוי הכתובים שם והמשך המצאת מעשי הזוועה המפוברקים המיוח סים לסרבים, הנרקחים בסיוע האמריקנים והעיתונות המערבית ומוצאים את צידוקם הבדיעבדי עקה השתתפות כוחות נאט"ו בהפצת סרביה שהכניעה והשפילה אותה לבסוף. אמנם, המבקרים והשוטמים את סרביה הסתמכו על מעשי הזוועה המאומתים בסרברניצה, אך מזה היה קל להעליל על מזגם הרע והפושע. לעומת זאת, רבים מקרי הזוועה נגד הסרבים, שתוארו בפרוט רב בתוך דו"ח ועדת החקירה שהועלמו או גומדו בתקשורת המערבית, כך ששיווי המשקל המוסרי המכריע הופנה תמיד את הסרבים.

עבור חברי הועדה שלכתחילה לא היה להם ענין לענות בו , המשימה היתה להחזיר את שיווי המשקל הראוי למאורעות. לכן נקטנו בחינה מדוקדקת לכל עובדה וטענה מכל הבטיהן , ביקרנו במקומות וחקרנו , בחנו מסמכים ועדויות, ערכנו בדיקות חוזרות ודיונים נוקבים , ולא הותרנו אבן שלא הפכנוה כדי לא להתפס לברירה סלקטיבית שך התרחשויות . רצינו כי הצדק שעוות ישוחזר במידת הני תן, ששצדק אמור להפחית סבל אנושי ולהעצים סיכויי השלמה וריפוי.

מסקנות אלו הן חלק בלתי נפרד מדו "ח הועדה שהוגש לממשלת סרבסקה באוקטובר 2020.